

МЕТОД И САДРЖИНА ПРОЦЕНЕ СИТУАЦИЈЕ У ОДБРАНИ

Садржина и метод рада команданта и команде у организовању и извођењу операције и борбених дејстава увек су актуелно питање.¹⁾ То је, пре свега, условљено чињеницом да се садржина рата, а тиме и операције, налази у процесу непрекидног развитка.

У овом чланку обрадићемо из тог оквира само питање метода и садржине процене ситуације у савременој одбрамбеној операцији. Трудитићемо се да у разматрању појединих елемената истакнемо, поред заједничког, и оно што је специфично за процену ситуације у одбрамбеним дејствима тактичких јединица као што су пук (бригада) и дивизија, а и оно што је специфично за процену ситуације команданта²⁾ који организује и изводи одбрамбену операцију.

О методу процене ситуације. Немогућно је, а и непотребно, исцрпсти све опште и посебне услове под којима нека тактичка, тактичко-оперативна, оперативна или оперативно-стратегијска јединица (формација) може примити борбени задатак. Ти конкретни услови увек условљавају одређене особености у раду команданта у процени дате борбене ситуације и доношењу одлуке. Под општим условима подразумевамо: стање у којем се налазе оружане снаге једне земље у целини на свом ратишту, однос према савезничким снагама, стање у коме се налазе савезничке снаге на најближим или одговарајућим ратиштима, опште стање и задаци јединица (формације) за 1—2 степена више којој формацијски или само у погледу командовања припада јединица чији командант цени ситуацију, стање и задаци суседа, задаци јединица које дејствују у непријатељевој позадини итд. Посебни услови представљају у ствари „унутрашње“ стање јединице која је добила одређени борбени задатак: стање борбеног морала, формацијски састав, ојачања и попуњеност, могућности снабдевања и готовости за дејство одређене јединице (формације) и други фактори. Но, било како му драго, сваки командант, да би донео одлуку за извршење задатка, мора у оквиру процене ситуације схватити задатак,

¹⁾ У даљем излагању ћемо ради краткоће и једноставности употребљавати само термин операција и онде где истовремено подразумевамо и борбена дејства одређених тактичких јединица.

²⁾ Опет ради једноставности у даљем излагању при употреби термина командант подразумеваћемо и његову команду, осим у оним случајевима где је очевидно да је реч само о команданту.

проценити непријатеља, проценити сопствене снаге и на тај начин доћи до суштине одлуке за употребу јединице.

Постоји више начина процене свих тих елемената, више форми процене ситуације. Иако сматрамо да ни овде форма није битна, мислимо да је од свих најцелисходнија она која обухвата: а) схватање задатка, б) процену непријатеља, в) процену сопствених снага и г) опште закључке који садрже основне елементе одлуке команданта.

Основни аргументи који правдају преимућство оваквог метода су следећи:

Прво. У пракси се увек у глави команданта одмах оформи одређено схватање карактера и суштине добијеног борбеног задатка на бази елемената датих писмено или усмено у наређењу, заповести, директиви претпостављеног команданта или услова у којима он треба самоиницијативно да определи следећи борбени задатак својој јединици.

Додуше, то схватање задатка може бити у овој или оној мери правилно или неправилно, али његова појава је неизбежна и, што је најважније, оно на одговарајући начин утиче на даљи процес процене ситуације. Истина, првобитно схватање задатка еволуира и то не само у периоду организовања већ и динамике одбрамбене операције и боја. Каткада се оно и суштински мења. Због свега тога схватање задатка представља уводну компоненту процеса процене ситуације.

Друго. Анализирати и закључивати о стању и најцелисходнијем плану борбене употребе своје јединице заиста је нецелисходно без претходне процене непријатеља и његових највероватнијих намера. Практика показује да у процени ситуације долази неизбежно до „шупљина“ и извесне једноставности у процени непријатеља ако се она не врши уз истовремено и потпуно разматрање како земљиште и време утичу на стање, ток и планове борбених дејстава.

Треће. После овакве свеобухватне процене непријатеља командант долази у објективно повољнију ситуацију у погледу реалистичког процењивања својих снага. И овде ваља истовремено и комплексно разматрати утицај елемената земљиште и време на стање, ток и планове дејства наших снага.

Као и иначе у животу, тако и у пракси процена ситуације не може бити неког крутог одељивања процене непријатеља и сопствених снага.

Ова форма процене ситуације има много предности у односу на процену анализом такозваних кључних проблема. Командант може да априори одреди који су то кључни проблеми дате борбене ситуације само начелно, а не и конкретно што је, у ствари, најважније. Међутим, предложени метод најбрже доводи до утврђивања конкретног стања у којем се појављују одређени, принципијелни и кључни проблеми који се мање-више постављају у свакој процени ситуације. Он има предности и у односу на процену ситуације по такозваним елементима (непријатељ, земљиште, сопствене снаге и време). Главна слабост ове процене је у непотребном и некорисном, посебном, ком-

плексном анализирању фактора земљишта и времена. Процена ових елемената природно се и неодвојиво уклапа у процес процене непријатеља и сопствених снага, пошто ни непријатељске нити наше снаге не могу постојати нити дејствовати ван одређеног земљишног простора и деловања фактора време узетог из било којег аспекта. Овај метод објективно носи нешто већу опасност једностраног оцењивања и закључивања.

Да би резултат процене ситуације садржао основне али и све неопходне елементе одлуке, командант мора захватити не само елементе такозване општевојне, већ и посебне ситуације и стања одговарајућег рода, вида или службе, било у процени непријатеља или сопствених снага. Он то чини и сам и уз одговарајућу помоћ својих потчињених у команди консултовањем и тражењем мишљења, података и предлога за употребу снага и средстава одговарајућег рода, вида и службе. Такав метод процене ситуације може каткада довести до дефинитивне и комплетне одлуке команданта и тиме искључити потребу за накнадним давањем предлога начелника родова и служби. Ово ће најчешће и бити случај у пракси процене ситуације од стране команданта јединица закључно са дивизијом, с обзиром на њихов формацијски састав и чињеницу да је командант, по правилу, у курсу основних проблема свих родова, служби, делова и средстава своје јединице. Каткада ће, наравно, поступати тако и командант већих формацијских састава.

Међутим, биће и таквих ситуација када ће, с обзиром на расположиво време, јачину и састав снага и средстава које су тренутно придате јединици за извршење предстојећег борбеног задатка, или због неке крајње нагле промене стања јединице, или других разлога, бити могућно и корисно након саопштавања основне замисли или суштинне одлуке командант саслушати предлоге појединих или евентуално свих првотчињених за употребу одговарајућих јединица, установа и служби.

Сада бисмо прешли на разраду појединих компонената процене ситуације.

Схватање задатка. На основу добијеног задатка командант одмах размишља и стиче одређену представу о тежини и сложености услова у којима његова јединица треба да што пре обезбеди готовост одбране на одговарајућем правцу, рејону, зони или територији.

Овај проблем може бити посебно актуелан за браниоца у почетном периоду рата. Додуше, познато је да још у периоду мира руководства свих оружаних снага разрађују планове њихове употребе у почетном периоду рата. Међутим, из праксе се зна да се у стварној ситуацији много што-шта друкчије одвијало од планираних варијанти дејства и непријатеља и сопствених снага. Та ће појава, највероватније, још снажније доћи до изражаја у евентуалном будућем рату у којем ће агресор моћи да истовремено и одмах подвргне ватреним ударима сву дубину државне територије противника и да широко примењује ваздушне десанте.

Иначе, потреба да се што пре организује одбрана биће актуелна у току читавог рата јер ће сваки командант, нормално, тежити да му јединица на додељеном правцу, рејону, зони или територији одбране буде што пре готова да издржи, прими или сломи разноврсне ударе нападача: АБХ, ракетне, ваздухопловне, поморске, копнене с фронта или путем вертикалног маневра.

Конкретни утисци и оцена команданта у погледу степена хитности и стварних могућности да што пре обезбеди готовост одбране своје јединице значајно утичу на читав процес организовања операције, на метод рада у изради борбене документације, на избор могућних и најцелисходнијих варијанти груписања снага, тактичког и оперативног маневра итд.

Оцена улоге коју игра јединица у остварењу задатка више јединице јавља се као један од елемената схватања задатка. Истина, та се улога види из основне замисли (концепције) претпостављеног командата за извршење постављеног задатка. Али, ипак, дубље и потпуније схватање те улоге треба да изрази сам командант јединице. Није, на пример, свеједно да ли јединица организује одбрану на вероватном основном (основним) или помоћном правцу дејства непријатељевих снага. Различито ће се рефлектовати утицај одређене јединице на одбрану више јединице у целини ако је она у саставу првог, другог или следећих ешелона, у улози резерве или таквог елемента борбеног поретка одређене оперативне формације који је намењен за дејство у непријатељевој позадини. Није свеједно да ли је територија или зона одбране претежно маневарско-равничастог или брдско-планинског карактера. Одређене мисли команданта о томе како груписати снаге, какав маневар и метод дејства применити кристалишу се већ на бази размишљања о улози његове јединице у оквиру одбране коју организује претпостављена команда.

Јачина, састав, опште и тренутно стање, задатак и маневар суседа, јединица у непријатељевој позадини или ваздушно-десантних снага чије се дејство развија или предвиђа у ближој и дубљој позадини непријатеља, такође дејствују као један од основних фактора које командант разматра у оквиру схватања задатка.

Конечно, одређена оцена најглобалнијег односа у живој сили и техници између сопствених и непријатељевих снага фунгира као једна од компонената схватања задатка.

Тиме, разуме се, није исцрпена сва садржина схватања задатка. Изнети су само кључни елементи док би многе друге, а нарочито посебне, специфичне, моменте уткала свака конкретна борбена ситуација. На сличан начин поступићемо и при образлагању процене свих елемената ситуације.

Процена непријатеља. Ту се, пре свега, сусрећемо са проблемом оцене јачине и састава непријатеља. Промене у развоју облика ратовања, тактичко-оперативних принципа и поступака, устројство, формација и наоружање савремених оружаних снага отежавају осветљавање овог проблема.

У процени јачине и састава непријатеља могу се, разуме се, применити различити поступци. Међутим, искуство показује који од њих води најпотпунијем и најбржем сагледавању тог питања. Најпре треба оценити како изгледа, у целини, највероватнији састав непријатељеве јединице (формације) која се налази пред фронтом одбране наше јединице и суседа, као и оних његових јединица које постоје и дејствују или ће се појавити на одређеном делу „окупиране“ територије. Непријатељеве снаге пред фронтом суседа или наших снага у позадини треба разматрати зато што део ових снага често може бити директно ангажован против наше јединице у динамици њене одбране или значајније утицати на ток њених борбених дејстава. После оцене непријатеља у целини најбоље је прећи на уже, конкретније, разматрање, на анализу и оцену јачине и састава појединих непријатељевих групација и група, ешелона и резерви на територији (зони) одговарајуће јединице. Такав аналитички поступак који води од оцене целине ка оцени појединих њених делова гарантује најреалнију процену јачине и састава непријатељевих снага.

Оцена квантитета (броја) и квалитета непријатељеве живе силе, АБХ средстава, тенкова, артиљеријских оруђа, авиона и квалитета стрелачког наоружања изграђује се на бази познавања формације непријатеља и конкретних података којима се располаже о тренутном стању његове живе силе и технике. У ствари, захватање тог елемента значи даљи и завршни корак у конкретизовању анализе јачине и састава непријатеља.

Даље, треба ценити намере непријатеља, груписања снага и могуће варијанте његовог тактичко-оперативног или оперативно-стратегијског маневра јер то представља у неку руку срж процене непријатеља.

Ова три елемента су најдиректније повезана. У процени најбоље је ићи линијом утврђивања непосредних намера непријатеља на које указују његово груписање и маневар, а затим на оцену даљих намера. Најчешће се реализовање одређене намере заснива на одговарајућем тактичком или оперативном груписању снага, док остваривање следеће намере претпоставља битније промене у груписању снага и примени маневра.

На анализу намера непријатеља логично се надовезује анализа груписања његових снага. При томе ваља утврдити састав и основни правац дејства главне и помоћне непријатељеве групације, имајући у виду да главни удар непријатеља може бити изражен и мањом групацијом снага КоВ подржаних основним или претежним ваздухопловним, АБХ и ваздушно-десантним снагама и средствима. И не само то. Савремени агресор може у својој офанзивној операцији брзо, такорећи „сместа“ пребацивати главни удар са једног оперативно-тактичког правца на други тиме што ће и без икаквих или са минималним променама састава и јачине појединих групација КоВ пребацивати тежиште атомске, ваздухопловне и евентуално и ваздушно-десантне подршке са једног правца на други.

Једно од елементарних питања оцене груписања и маневра непријатеља јесте јачина, састав и највероватнији начин употребе оклопних јединица како у оквиру дејства његове формације у целини тако и појединих нападних ешелона. Данас неке оружане снаге које се могу појавити у улози агресора располажу оклопним и мото-механизованим јединицама као основним родом своје КоВ. На основу тога логично је претпоставити да ће оне у нападним операцијама, где им год земљиште то буде дозволило, најчешће употребљавати оклопне и мото-механизоване јединице као главну ударну снагу. Док су у пракси другог светског рата оклопне и механизоване јединице најчешће дејствовале у саставу следећих ешелона и резерви, реално се може очекивати да ће у евентуалном будућем рату оне најчешће сачињавати у нападу језгро првих борбених и оперативних ешелона армија, корпуса, оперативних група и других оперативно-стратегичких формација многих армија, а нарочито армија великих сила. Такав ће нападач ради што брже и потпуније експлоатације „А“ удара, масовних ваздухопловних удара и дејства ваздушне десаната, нормално тежити примени поменутог поступка у нападу на свим оперативнотактичким правцима чије топографске карактеристике то буду дозвољавале.

Армије малих земаља које воде одбрамбени рат и код којих је пешадија основни род КоВ, у организовању и извођењу одбране својих стратегијских тела, оперативних и тактичких јединица, морају увек имати у виду ову нову карактеристику нападних борбених поредака технички надмоћних агресорских снага.

На основу оцене у којим ће нападачевим ешелонима оклопне и механизоване снаге представљати језгро и главну ударну снагу и, наравно, других утицајних фактора, команданти јединица одлучују: каква ће бити састав првог борбеног ешелона или предњих одреда и начин њиховог дејства, како је најцелисходније организовати противоклопну одбрану, које су могуће а која је најцелисходнија варијанта груписања, маневра и начина употребе сопствених оклопних јединица.

Један од битних фактора који ће у савременој оружаном борби опредељивати основно груписање и маневар нападача који располаже нуклеарним оружјем јесте управо то средство, и то утолико више уколико га поседује у већим количинама и што је веће уништавајуће и разорне моћи. У процени непријатеља овде ће се командант сусретати са највећим тешкоћама. Јер, биће много тешкоћа око откривања јачина и састава тих снага код нападача, њиховог распореда, процењивања начина и момента употребе, објеката дејства итд. Па ипак, неће то бити нерешив проблем. Командант ће на основу процене могућних и најцелисходније варијанте груписања, маневра и начина употребе снага КоВ и РВ нападача, процене могуће количине и јачине „А“ средстава, на основу података о нападачевој формацији, оперативнотактичким принципима, употреби „А“ средстава у досадашњим дејствима, оцењивати количину и врсте „А“ средстава, време и циљеве

уопште и с обзиром на могуће варијанте динамике његове нападне операције.

Ваздухопловне снаге, с обзиром на свој савремени квантитет, а нарочито квалитет, посебно с обзиром на чињеницу да су један од главних носилаца АБХ средстава, да су им радикално проширине могућности дејства ноћу, представљају један од битних фактора савремене нападне операције. Зато командант настоји да што реалније оцени количину и врсту авио-полета нападача, тежишне правце и највероватније преломне моменте обојане динамике борбених дејстава који ће апсорбовати претежан део његове ваздухопловне подршке, као и могућности нападача у погледу обезбеђења непрекидности ваздухопловне оперативне и тактичке превласти, дејства ноћу и највероватније методе дејства у извршењу задатка.

Број, формацијски састав ваздушно-десантних јединица, квантитет и квалитет транспортне авијације и хеликоптера, обучавање читавих или делова пешадијских дивизија за ваздушни десант у савременим армијама упућују на закључак да ће се у офанзивним операцијама најчешће избацити низ мањих тактичких десаната (хеликоптерски и падобрански јачине до батаљона) и један или више оперативних (јачина око дивизије или, евентуално, више) и да ће они представљати један од битних фактора њене снаге. Отуда команданти тактичких јединица (пешадијских пукова, бригада и дивизија) процењују број, јачину, врсте и највероватније циљеве непријатељевих тактичких десаната, а команданти који руководе одбрамбеном операцијом усмеравају тежиште на оцену поменутих елемената код непријатељског оперативног десанта. Овде би требало упозорити на један моменат. Наиме, истина је да ће и у будућем рату просторна удаљеност ваздушног десанта од снага с фронта на одређени начин утицати на време, циљ и рејон његове употребе. Али ће, ипак, највероватније одлучујући бити прорачун нападача да тај десант извршењем задатка што више допринесе развоју напада у целини или на појединим правцима, коришћењем најпогоднијих објективних околности за брзо сређивање на десантном рејону, спајање са снагама на фронту (првенствено оклопним и брзим), коришћење нуклеарне и ваздухопловне подршке итд. Оваква оријентација нападача нарочито би дошла до изражаја против браниоца чији су груписање и начин употребе копнених снага такви да су оне увек тамо где су потребне и спремне за брзу интервенцију против ваздушних десаната.

Конечно, истакли бисмо и ова два момента. Прво, с обзиром да се АБХ средства, ваздухопловне и ваздушно-десантне јединице код неких оружаних снага могу појавити и као основни носиоци тежишног удара и маневара у нападној операцији, то је командант који руководи одбрамбеном операцијом дужан да оцењује могуће варијанте усмеравања и брзог премештања главних удара нападача у процесу операције. Друго, командант који располаже јачим снагама у непријатељевој позадини мора процењивати и могућности АБХ, ваздухо-

пловног и ваздушно-десантног дејства нападача против тих снага, било да су у формацијском саставу његове јединице или су привремено стављене под његову команду.

Оцена борбеног морала непријатеља представља један од битних елемената процене непријатеља уопште. У пракси оцењивања тог елемента испољавају се каткад две екстремистичке, погрешне тенденције. Једна признаје непријатељу висок борбени морал и у томе неку врсту уравниловке различитих његових формација. Друга полазећи од високог борбеног морала сопствених јединица игнорише извесне стварне непријатељеве могућности. Конкретна процена борбеног морала одређене непријатељеве формације чији се напад очекује треба да се, по мом мишљењу, заснива и на општем познавању морално-политичког стања и борбеног морала оружаних снага којима она припада и на оцени фазе и карактеристика рата или дате оперативно-стратегијске или тактичке ситуације у којој се очекује напад. Очеvidно, мора се рачунати са врло високим борбеним моралом код агресорских јединица у почетном периоду рата, а такође са различитим моралом непосредно после успеха или пораза који је доживела одговарајућа непријатељева формација. Такођер треба проценити могућно рефлектовање односа снага у живој сили и техници на територији, зони (рејону) одбране наше јединице или на појединим правцима на стање и развитак борбеног морала непријатеља, као и како би се могућне варијанте развоја динамике борбених дејстава одразиле на борбени морал непријатељеве формације у целини и поједине елементе њеног борбеног поретка.

Закључно бих тиме да је нужно вршити и процену борбеног морала и у мирнодопском решавању тактичких задатака било којом формом обуке старшина и јединица, пошто је и таква процена увек вршена и вршиће се у стварној ратној ситуацији. Бојазан од потцењивања или прецењивања борбеног морала непријатеља, релативност те процене, мања реалност критеријума у оцењивању тог елемента у поређењу са другим не могу правдати занемаривање конкретне процене непријатељевог борбеног морала. Јер, наведена ограђивања тичу се у одређеном степену и свих осталих елемената који сачињавају садржину процене непријатеља.

Оцена могућности и проблема материјалног обезбеђења и снабдевања представља један од битних елемената опште процене непријатеља. У евентуалном будућем рату обимност и сложеност снабдевања биће далеко већа него у прошлости, јер су далеко већа техничка средства (у савременој дивизији има 1000—5000 моторних возила, 30—500 тенкова, 200—500 артиљеријско-минобацачких оруђа итд.). Биће, дакле, потребне огромне количине муниције и горива за свакодневно снабдевање трупа на бојном пољу. У процени непријатељевих могућности и проблема снабдевања треба, поред осталог, захватити и то какве ће проблеме непријатељ имати у снабдевању свог првог борбеног (оперативног) ешелона у целини и појединих његових елемената, као и то какви проблеми могу искрнути пред њим у поједи-

ним фазама операције, гледајући на ово питање, пре свега, из аспекта дејства наших снага у непријатељевој позадини.

Процена сопствених снага. У пракси бива тако да се у оквиру процене непријатеља делимично процене и сопствене снаге. То је неизбежно јер су постојање, намере и дејство непријатељевих снага у сталној повезаности и међузависности са постојањем, намерама и дејством сопствених снага. По тој логици и у оквиру процене сопствених снага даље се употпуњава садржина процене непријатеља.

У оквиру процене сопствених снага треба поћи од следећег: с обзиром на могућности изненађења и динамичност борбених дејстава у савременом рату, командант сваке јединице (формације) мора тежити да што пре поседне додељену одбрамбену зону (рејон) држећи се принципа „што пре то боље“. Зато он првенствено цени које практичне мере то најцелисходније обезбеђују, какав метод и садржај рада команде су најпогоднији за организовање одређене одбрамбене операције (боја) и за какве рокове везати извршење појединих послова, какво је прегруписавање снага најрентабилније, како и у које време организовати кретање јединица ради посудања датих одбрамбених зона (рејона).

Један од битних елемената процене ситуације ради доношења одлуке команданта било за одбрану или напад је процена односа непријатељевих и сопствених снага у току дејства на свој ширини и дубини додељене одбрамбене зоне (рејона) и на појединим правцима и то у живој сили, у тенковима и противоклопним средствима, у АБХ средствима, у ваздухопловним снагама, у артиљеријским оруђима итд.

Овде треба нагласити да оцене тих односа могу бити само глобално-показатељске, а никако фиксно-математичке природе. То је условљено многобројним чиниоцима. Тако је, на пример, због различитог бројног стања и наоружања истих сопствених и непријатељевих формација мерење односа у живој сили по јединицама очевидно нереално. Реалније је мерити то по броју људи. Истина, и овај метод не гарантира неку „савршену тачност“ јер се ради о људском елементу различитог борбеног морала, квантитативно и квалитативно различито наоружаном, а конкретна манифестација једног и другог елемента у динамици борбених дејстава зависиће и од вештине и умешности командовања противничких команданата и команди.

Посебно је компликована процедура мерење односа снага од стране оних команди чије јединице не располажу АБХ средствима, или их имају у веома ограниченим количинама, и које морају рачунати са сталном стратегијском надмоћношћу непријатеља у ваздуху и најчешће са његовом оперативно-тактичком премоћи. Таква страна мора узимати низ других фактора који представљају неку врсту протутеже непријатељевој нуклеарној, ваздухопловној и ваздушно-десантној надмоћи. У основи, такве факторе представљају све оне снаге које на било који начин учествују у оружаном борби у непријатељевој позадини.

Треба истаћи да је нужно примењивати специфичан критеријум кад је реч о мерењу односа снага у тенковима између нападача који је изразито надмоћан у оклопним јединицама и браниоца који има масовна средства блиске противоклопне борбе у рукама бораца високог борбеног морала. Затим, од битног је значаја за одмеравање односа снага и то да ли, с обзиром на географске карактеристике додељене одбрамбене зоне (рејона), могу доћи до изражаја масовни, обухватни удари непријатељевих оклопних снага, или његови тенкови могу дејствовати само у непосредном захвату комуникација.

При одмеравању односа у ваздухопловним снагама нужно је узимати у обзир не само број, већ и квалитет авиона. Ако је непријатељ изразито надмоћан у броју и квалитету авиона и њиховом наоружању, треба тражити могућности за ефикасно дејство сопствених ваздухопловних снага и постизање надмоћи у појединим фазама одбране на одређеним местима. Наиме, ни такав непријатељ не може непрекидно имати тактичко-оперативну надмоћ у свим ситуацијама на свим правцима, рејонима и објектима у зони одбране неке јединице. Управо то треба користити за обезбеђење сопствене надмоћи и успешно дејство својих ваздухопловних снага.

Пошто су морално-политичко стање и висок борбени морал главни извор ударне моћи наших оружаних снага, то је природно што им посвећујемо пуну пажњу у процени стања и могућности сопствених снага. Овде је битно проценити реално не само тренутно стање борбеног морала јединице (формације) и појединих њених делова ради предузимања одговарајућих мера и доделе што реалнијих борбених задатака свакој од њих, већ и оне факторе који ће позитивно или негативно деловати на стање борбеног морала сопствених трупа у динамици борбених дејстава.

У оквиру процене сопствених снага командант и његова команда оцењују основне проблеме материјалног обезбеђења како у периоду организовања тако и у динамици одбране, имајући у виду могућне и највероватније варијанте њеног развоја.

Оцена могућних и најцелисходније варијанте структуре одбрамбене зоне (рејона), борбеног поретка и маневра одређене јединице (формације) представља централни проблем читавог процена сопствених снага.

У целокупном процесу процене ситуације ваља истраживати и одмеравати аргументе у прилог или против одређених варијанта решења појединих проблема. Тако треба прићи пре свега решавању следећих проблема: које одбрамбене положаје, појасеве, рејоне организовати, да ли организовати појас обезбеђења и какве снаге имати у њему — колико предњих одреда и да ли ће њихово језгро сачињавати оклопне, брзе или пешадијске јединице; какав треба да буде састав појединих борбених ешелона, који ће од њих бити главни носилац отпора и како то загарантовати јачином и саставом, тактичко-топографским карактеристикама његових одбрамбених положаја и појасева, ојачањима, маневром и садејством осталих елемената борбеног

поретка итд.; какве по саставу и јачини треба да буду опште, здружене и родовске резерве и са каквим задатком; коначно могућне и најцелисходнију варијанту основног груписања и употребе свих родова војске, а не само основног — рецимо пешадије.

Ако се у формацијском саставу јединице или под привременом командом налазе одређене снаге које дејствују или се предвиђају за дејство у непријатељевој позадини, командант разматра проблематику њихове употребе такођер као један од кључних проблема своје процене. Основно груписање, облици маневра, методи дејства снага на фронту и у непријатељевој позадини решавају се у нераскидивој међусобној повезаности.

Полазећи од могућних и најцелисходније варијанте основног груписања, облика маневра и метода дејства својих снага и јачине састава и метода дејства непријатељевих окупационих снага (најчешће ће део тих снага организовати и бранити гарнизоне, део мања упоришта на комуникацијама, а део изводити офанзивне антипартизанске подухвате), командант процењује могућне варијанте решења проблема, почетка и циљева дејства појединих јединица у непријатељевој позадини и одређује тежишта дејства тих снага у току читаве одбрамбене операције и по појединим њеним фазама кад год је то могућно.

Командант посвећује пуну пажњу процени најцелисходнијих решења за употребу ваздухопловних јединица односно одобрених авио-полета. У условима нападачеве изразите оперативно-тактичке ваздухопловне превласти треба, користећи „међупросторе“ (о чему је већ било речи), изабрати такве циљеве у његовом борбеном поретку, тући их у такво време, применом таквих састава ваздухопловних група и метода њиховог дејства било на којем тактичко-оперативном правцу, који скупа узев обећавају наношење највећих могућних губитака непријатељу и највећи степен сопствене противваздушне одбране.

Полазећи од највероватнијих варијанти почетног груписања и маневра нападача и сопствених снага командант оцењује највероватније варијанте развоја динамике операције и своје одлуке у преломним моментима те динамике. Ту он првенствено оцењује проблеме: метода и активности одбране, избегавања рентабилних циљева, умањивања ефекта дејства и отклањања последица „А“ удара нападача и употребе евентуално расположивих „А“ удара, као и обрачуна са непријатељевим оперативним односно тактичким десантом.

У решавању проблема метода и активности одбране треба нарочито водити рачуна да се групишу снаге по правцима и на својој ширини и дубини додељене територије, одбрамбене зоне (рејона), да се јединице у непријатељевој позадини употребе тако како би постале основни носилац активности одбране у одређеној фази операције или накнада у операцији у целини, да се вешто изабере моменат и правац противудара или противнапада, као и да се тако групишу и употребе све снаге како би се најефикасније спречио брз продор нападача нарочито у захвату комуникација.

У погледу противатомске заштите битно је, поред почетног груписања у одбрани, тако маневровати снагама у динамици операције како би се стварали што мањи број и мање рентабилни циљеви за нападачеве „А“ ударе. Ради што ефикасније борбе против нападачевих десаната битно је да командант процени мере које му обезбеђују ефикасан напад на непријатељев десант у процесу спуштања и сређивања на десантној просторији и да оцени да ли ситуација дозвољава да се снагама ангажованим у борби против десанта одмах постави као циљ уништење односно локализација његовог дејства или најпре локализација, а касније, кад се прикупе снаге, његово уништење.

Општи закључци из процене ситуације. Командант у току читаве процене ситуације извлачи одређене закључке о практичним мерама које треба предузети на бази процене овог или оног елементарне ситуације. Такав метод обезбеђује практичан смисао читаве процене. Па ипак, нужно је и најкорисније извући на крају процене битне закључке који ће у ствари садржавати елементе суштине одлуке команданта за организовање и извођење операције. Да би се избегло непотребно понављање и обезбедила што већа практична вредност општих закључака, мислим да је довољно да се они сведу на следеће:

а) закључке о могућним и највероватнијој варијанти циљева, почетног груписања и маневра нападача и задатака појединих елемената његовог борбеног поретка посебно наглашавајући улогу, задатке и начин употребе његових АБХ средстава, оклопних, ваздухопловних и ваздушно-десантних јединица;

б) закључке о најцелисходнијој варијанти циљева, почетног груписања, задатака појединих елемената борбеног поретка и начина употребе сопствених снага;

в) закључке о основним мерама морално-политичког и материјалног обезбеђења операције;

г) закључке о могућним и највероватнијој варијанти развоја динамичке одбране о могућним и најцелисходнијим одлукама једне и друге стране у преломним моментима те динамике.

На завршетку овог излагања нужне су неке напомене. Пре свега, мислим да оваква методика процене ситуације и овакав њен начелан садржај обезбеђују комплексно сагледавање ситуације и тиме доводе до коначне или суштински комплексне одлуке команданта — комплексне из аспекта употребе свих видова и родова војске и мера моралног и материјалног обезбеђења. Затим, оваква методика и садржај процене ситуације у одбрани захватају процену не само у фази организовања већ и извођења операције, без обзира на то што се овај процес наставља и у њеном току и што неке оцене у пракси извођења операције добијају своју потврду, неке се показују погрешним, а неке доживљавају одговарајуће корекције. Разуме се да су у пракси могућни, а некад и можда целисходнији, друкчији методски поступци и у нечему друкчији елементи начелне садржине процене ситуације у одбрани.